

THEA DERKS

Slotakkoord

Reinbert de Leeuw
2014-2020

INHOUD

REINBERT IS DOOD, LEVE REINBERT	7
SLOTAKKOORD: REINBERT DE LEEUW 2014-2020	13
Het Collectief	16
Liszt en Satie	19
Bach	22
Louis Andriessen:	
Theatre of the World	27
György Kurtág: cd-box	30
Reinbert tachtig	33
Afnemende krachten	36
De laatste staande ovatie	39
HERINNERINGEN	45
Kees Vlaardingerbroek	47
Frits van der Waa	48
Werner Knüppelholz	49
Willem van Manen	50
Robert Adlington	51
Ed de Boer	52
Steve Reich	54
Susan Narucki	55
Simon Reinink	56
George Benjamin	57

Jane Moss	58
Leo Samama	59
John Adams	60
Sonya Knussen	61
Thomas Dieltjens	62
Truze Lodder	63
NAWOORD	65
NOTEN	71

‘Ik sta met je op en ik ga met je naar bed’, zei ik schertsend. We stonden in zijn keukentje, waar hij koffie voor zichzelf zette en thee voor mij. De grote schrikogen van Reinbert vertelden dat mijn ironische opmerking was geland in de onvruchtbare aarde van zijn dodelijke ernst. Het was niet het eerste en niet het laatste misverstand tussen biograaf en gebiografeerde.

Het zal ergens in 2008 of 2009 zijn geweest toen het benauwende besef tot me door begon te dringen dat ik me had opgehad met een monsterklus. Ik had me immers voorgenomen de pianist, componist en dirigent in de context van zijn tijd te plaatsen, om zo de mens van de mythe te scheiden. Was hij werkelijk degene die in de jaren zestig het krantenpapier openscheurde waarmee ons land qua moderne muziek dichtgeplakt zou zijn geweest? Was Reinbert echt de eerste die componisten als Kurtág, Ligeti, Oestvolkskaja en Goebaidoelina hier introduceerde?

Het beantwoorden van dergelijke vragen vereiste een grondige geschiedschrijving van het Nederlandse muzikleven vanaf 1900. Vele uren, dagen en maanden bracht ik door in onze vaderlandse archieven en struinde ik door zijn eigen onuitputtelijke knipselmap, die hij me bereidwillig ter beschikking stelde. De zorgvuldig uitgeknipte, maar vaak niet gedateerde stukjes dreven me tot wanhoop, net zoals de talloze gaten in archiefstukken en de vele beschadigde of verdwenen microfiches.

Dat ik pas na ruim zeven jaar onderzoek en talloze gesprekken met Reinbert en zo’n vijfhonderd andere, moeizaam opgespoorde gesprekspartners een punt zou

opnieuw veel slapeloze nachten bezorgd.

Toch ben ik hem altijd blijven waarderen. Dankzij Reinbert leerde ik de bovengenoemde, en talloos veel andere componisten kennen. En al was hij niet de eerste die hun muziek uitvoerde, zijn interpretatie was zo indringend dat ik aan mijn stoel gekluisterd zat, met kippenvel en rillingen over de rug.

En net als anderen hing ik aan zijn lippen wanneer hij vertelde over de componist die hem op dat moment bezighield. Die bleek zonder uitzondering de meest bijzondere, avontuurlijke, grensverleggende toonvinder die hij ooit had ontmoet. Zijn niet-aflatende enthousiasme drukte hij steevast uit in superlatieven.

En nu is Reinbert dood.

Hij was een groot musicus, die velen heeft geënthousiasmeerd voor moderne muziek. De laatste jaren bereikte hij een nóg groter publiek met zijn romantisch-zwelgende vertolkingen van de *Matthäus-* en *Johannes-Passion* van Bach.

Dat hij ook star en onverzoenlijk kon zijn, zoals ik ondervond na de publicatie van mijn biografie, was soms moeilijk te verdragen. Maar ik ben de mens altijd blijven onderscheiden van de muziek en huldig de gedachte: 'Wie zonder zonden is werpe de eerste steen.'

Daarom: zand daarover. Reinbert is dood, leve Reinbert!

Thea Derks

Amsterdam, juni 2020

Foto Gerit Geerts

REPETITIE MET HET COLLECTIEF EN KATRIEN BAERTS, BRIGITTINENKERK
BRUSSEL, 18 JANUARI 2019

Schönberg Ensemble en het Nederlands Kamerkoor. Na afloop van een concert in het Muziekgebouw aan 't IJ noteert *Cultuurpers* dat 'het lijkt alsof De Leeuw op zijn 76e zijn carrière nog eens dunnetjes overdoet, maar dan met Vlaamse ensembles'.² Toeval, meent Dieltjens: 'Onze smaken en voorkeuren liepen zó gelijk dat er automatisch overeenstemming ontstond in de repertoirekeuzes.'

Ook deze samenwerking wordt vastgelegd op een cd. 'Schitterend spel en zang in combinatie met een mooie klank maken dit tot een meeslepend, onthullend en muzikaal representatief programma', schrijft de Britse *Gramophone*. Het Franse webmagazine *Forum Opéra* stelt dat de *Pianosonate 1.X.1905* in De Leeuws bewerking voor ensemble 'iets van zijn intimiteit' verliest en vindt de gescandeerde frasen in *Říkadla* soms 'grotesk', maar noemt het geheel toch van een 'grote kwaliteit'.³ In 2016 wordt de uitgave bekroond met de Preis der deutschen Schallplattenkritik.

Op 14 juli 2019 begint, zoals zal blijken, hun laatste samenwerkingsproject tijdens het Festival de Saintes. Het

Foto Wouter Jansen

REPETITIE MET HOLLAND BAROQUE EN NEDERLANDS KAMERKOOR,
MUZIEKGEBOUW AAN 'T IJ, 11 MAART 2018

registratie van de *Matthäus-Passion* in de Nieuwe Kerk in Amsterdam wordt een groot succes.

Twee jaar later leidt De Leeuw dezelfde ensembles in de *Johannes-Passion*. De uitvoering krijgt gemengde kritieken. Volgens *de Volkskrant* is het 'een hybride: een samengaan van barokke klankkleuren en een eigentijdse, hoogstpersoonlijke lezing waarin de schoonheid het vaak wint van de retoriek'. De *NRC* laakt 'het moordende tempo' waarmee Reinbert het openingskoor inzet, dat wordt gereduceerd 'tot een troebel spervuur van nootjes [...]. De koralen waren dan weer zo traag dat ze haast omvielen.'¹¹ Het publiek blijft echter onverkort toestromen en in 2019 volgt een tweede tournee van de *Matthäus-Passion*.

Foto Ruth Walz

THEATRE OF THE WORLD: LEIGH MELROSE (ATHANASIUS KIRCHER),
MARCEL BEEKMAN (PAUS INNOCENTIUS XI) EN LINDSAY KESSELMAN (EEN JONGEN)

het werk in de ondertitel een ‘Grotesque’ wordt genoemd.

De opera beleeft op 5 mei 2016 zijn première in de Walt Disney Hall in Los Angeles, met De Leeuw aan het hoofd van het Los Angeles Philharmonic Orchestra. De *Los Angeles Times* laakt de overdadige filmbeelden van de Quay Brothers, het ‘tekstdichte’ libretto in vele talen en de kostuums die ‘iedereen onsympathiek’ maken. ‘Andriessens muziek overtuigt echter van begin tot eind.’

Foto Ada Nieuwendijk

FEMKE HALSEMA EN REINBERT DE LEEUW,
MUZIEKGEBOUW AAN 'T IJ, 8 SEPTEMBER 2018

Reinbert met het geestige *Rondneuzen met Pief*. Dit is vernoemd naar de kat van Misha Mengelberg; beiden worden als medecomponist opgevoerd. Het stuk vormt de begeleiding van een filmpje van Pief die over de pianotoetsen loopt, waarbij de muziek ‘de onlogica logisch en daardoor nog hilarischer maakt’ volgens *de Volkskrant*. Het roept Mengelberg in herinnering, die Reinbert eens jenerig vroeg of hij ook twaalftoonsmuziek kon schrijven die ‘een beetje lollig’ was. De zaal barst in lachen uit als Pief uitein-

DE LAATSTE STAANDE OVATIE

Hoewel het in zekere zin een aangekondigde dood was, komt zijn verscheiden voor velen toch nog onverwacht. Direct na de bekendmaking verschijnen er necrologieën op internet en het achtuurjournaal van de NOS wijdt er een prominent item aan met historisch archiefmateriaal. Het programma *De Wereld Draait Door* presenteert enkele highlights, inclusief een fragment uit De Leeuws fameuze uitvoering van *4'33"* van Cage in 2010. Achter de glazen gevel van TivoliVredenburg verschijnt de naam REINBERT in de letters die normaliter de naam van de zaal vormen; het AVROTROS Vrijdagconcert draagt het concert van die avond aan hem op.

Foto Guus Dubbeldam

REINBERT DE LEEUW WORDT NAAR ZIJN GRAF GEDRAGEN, ZORGLIED, 21 FEBRUARI 2020

KEES VLAARDINGERBROEK

ARTISTIEK LEIDER NTR ZATERDAGMATINEE

Reinbert de Leeuw heeft tientallen ZaterdagMatinees gedirigeerd, zijn dood heeft mij diep getroffen. Ik herinner me levendig hoe hij op mijn verzoek werkte aan zijn symfonische gedicht *Der nächtliche Wanderer*. Hij vroeg zich af of hij echt iets toe te voegen had aan de gekende meesterwerken. Niet voor niets had hij in 1974 het orkestwerk *Abschied* gecomponeerd.

Bijna dagelijks belde hij me vertwijfeld op. ‘Waar ben ik aan begonnen, het wordt niets!’ Reinbert zette gelukkig door en de door hemzelf gedirigeerde wereldpremière in de Matinee van 1 februari 2014 werd een triomf die ook in het buitenland weerklank vond.

Drie jaar later dirigeerde Edo de Waart het Radio Filharmonisch Orkest in *Abschied*. Reinbert zag er vóór die Matinee breekbaar uit, maar na het concert leek hij herborren! Hij zat enorm op de praatstoel en benadrukte dat er geen idealer orkest voor nieuwe muziek bestond dan het Radio Filharmonisch Orkest. Edo de Waart genoot zichtbaar.

In oktober 2019 speelden Arthur en Lucas Jussen *Visions de l’Amen* van Messiaen. Zij werkten hiertoe samen met Reinbert, die de Franse meester goed gekend had en zijn kennis graag deelde. De intense blijdschap waarmee hij Arthur en Lucas na hun schitterende uitvoering omhelsde staat in mijn geheugen gegrift.

STEVE REICH

COMPOSIST

My most memorable vision of Reinbert is when he loomed over the Schoenberg Ensemble calling out 'More clarinets!' during the rehearsal of *Music for a Large Ensemble* in 1979.

I have quite different memories of him as the polished courtier, charming Queen Beatrix during a tea she had for Louis Andriessen, myself and Reinbert many years later.

Perhaps more surprising and certainly much appreciated was when he was appointed director of the Tanglewood New Music Program in the late 1990s. He promptly invited me, together with my ensemble, to finally perform there. It took a Dutch musician to get this American composer to Tanglewood.

Reinbert de Leeuw was a fine musician with a strong, individual spirit. He was instrumental in bringing the music of Louis Andriessen, certainly one of our great composers, to a wide audience.

He was a loyal friend and supporter. I will always remember him.